

OSALLISTAVA KAUPUNKISUUNNITTELU
- TAPAUS HIUKKAVAARAN KESKUS

Teemu Karvonen

Opinnäytetyö
Maanmittaustekniikka
Insinööri (AMK)

ROVANIEMI 2014

TEKNIIKAN JA LIIKENTEEN ALA

Maanmittaustekniikka

Opinnäytetyö

OSALLISTAVA KAUPUNKISUUNNITTELU

- TAPAUS HIUKKAVAARAN KESKUS

Teemu Karvonen

2014

Toimeksiantaja Oulun kaupunki

Ohjaaja Mari Hietamäki

Hyväksytty _____ 2014 _____

Tekniikka ja liikenne
Maanmittaustekniikka

Tekijä	Teemu Karvonen	Vuosi	2014
Toimeksiantaja Työn nimi	Oulun kaupunki Osallistava kaupunkisuunnittelu - tapaus Hiukkavaaran keskus		
Sivu- ja liitemäärä	37		

Opinnäytetyöni aiheena on osallistava kaupunkisuunnittelu, jonka tapausesimerkkinä toimii Oulussa sijaitsevan Hiukkavaaran suuralueen aluekeskus, Hiukkavaaran keskus. Hiukkavaara on Oulujoen pohjoisrannalla, kaupungin itälaidalla sijaitseva kaupunginosa, joka on osittain nyt jo lakkautettua Pohjan Prikaatin vanhaa kasarmialuetta. Lähivuosikymmenten aikana Hiukkavaarasta tulee muodostumaan uuden Oulun ja koko pohjoisen Suomen suurin rakentuva kaupunginosa.

Hiukkavaaran keskuksen suunnitteluprosessi on sikäli erilainen, että siinä ovat olleet alusta lähtien mukana asuinalueen käyttäjät - niin asukkaat, yrittäjät, työntekijät kuin vapaa-ajanviettäjätkin. Hiukkavaaran keskuksen suunnittelu toteutetaan osallistavan kaupunkisuunnittelun keinoin, mikä tarkoittaa jatkuvaa vuoropuhelua suunnittelijoiden ja käyttäjien välillä. Projektin edetessä on tällä hetkellä toteutettu käyttäjille erilaisia tapahtumia, tiedotustilaisuuksia ja kyselyjä.

Koska Hiukkavaara-projekti on vielä kesken, käsittelen opinnäytetyössäni lähinnä Hiukkavaaran keskuksen vaiheita tähän päivään saakka. Lopuksi arvioin työssäni Hiukkavaaran keskuksessa käytettyjä vuorovaikutusmenetelmiä sekä pohdin, miten saada erityisesti hiljaisten ryhmien mielipiteet kuuluville.

Avainsanat Hiukkavaara, Hiukkavaaran keskus, kaupunkisuunnittelu, osallistava kaupunkisuunnittelu, vuorovaikutus, hiljaiset ryhmät

School of Industry and Natural Resources
Land Surveying Degree Programme

Author	Teemu Karvonen	Year	2014
---------------	----------------	-------------	------

Commissioned by	Town Of Oulu
Subject of thesis	Participatory Planning
Number of pages	37

The subject of this study was participatory urban planning. The Hiukkavaara Center was used as an example in this study. Hiukkavaara is a large area in northern Oulu, near the Oulujoki River. The Hiukkavaara Center is the regional center of the Hiukkavaara area. Hiukkavaara includes old barracks area called Pohjan Prikaati. In the next few decades Hiukkavaara will be the biggest new neighbourhood in Oulu and northern Finland.

The planning process of the Hiukkavaara Center is different than usual. Participatory planning has been used in the planning process. This means that the residents, entrepreneurs, employees and holiday-makers have participated in the planning. They can participate in the events, inquiries and competitions.

Because the Hiukkavaara project is still in progress, the phases of the Hiukkavaara Center until today were discussed. Finally the used communication methods were evaluated. In addition it was discussed how the opinions of the silent groups are heard.

Key words Hiukkavaara, Hiukkavaara Center, urban planning
participatory planning, communication, quiet groups

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 ALUEIDEN KÄYTÖN SUUNNITTELU	3
2.1 Kaavoituksesta yleisesti	3
2.2 Kaavoituksen tasot	4
2.2.1 Maakuntakaava	4
2.2.2 Yleiskaava	5
2.2.3 Asemakaava	7
2.3 Kaavoituksen seuranta	8
2.4 Kaupunkisuunnittelu	9
2.4.1 Toimiva ympäristö	10
2.4.2 Viihtyisä ja kaunis ympäristö	12
2.4.3 Kestävä kehitys	13
2.4.4 Kaupunki-imago	14
2.5 Osallistava kaupunkisuunnittelu	15
3 ASUINYMPÄRISTÖ	17
3.1 Hyvä asuinympäristö	17
3.2 Asuinympäristön laatutekijöitä	17
3.2.1 Terveys	18
3.2.2 Turvallisuus	18
3.2.3 Palvelut ja liikenneyhteydet	19
3.2.4 Arkkitehtuurin ja ympäristön esteettisyys	20
4 HIUKKAVAARAN KESKUS	22
4.1 Hiukkavaaran keskus yleisesti	22
4.1.1 Suunnitelmat	23
4.1.2 Kestävä kaupunkisuunnittelu	24
4.1.3 Hiukkavaaran keskuksen laatutekijöitä	25
4.2 Vuorovaikutusmenetelmiä	26
4.2.1 Käytetyt menetelmät	28
4.2.2 Kyselyt	30
4.2.3 Hiljaiset ryhmät ja osallistuminen	32
5 POHDINTA	35
LÄHTEET	37

1 JOHDANTO

Vuonna 2000 voimaan tullut Maankäyttö- ja rakennuslaki painottaa asiantuntijoiden ja kuntalaisten välisen vuorovaikutuksen lisäämistä. Vaikka vuorovaikutus on lisääntynyt kaikessa kaupunkisuunnittelussa, Oulun Hiukkavaara-projektissa on tehty enemmänkin kuin mitä laki edellyttää. Kutsun työssäni tätä osallistavaksi kaupunkisuunnitteluksi.

Osallistava kaupunkisuunnittelu perustuu suunnittelijoiden ja käyttäjien runsaaseen vuoropuheluun suunnitteluprosessin alusta lähtien. Tämän tarkoituksena on luoda mahdollisimman hyvin asukkaiden tarpeita ja toiveita vastaava asuinalue, sekä vähentää valitusten ja ristiriitojen määrää, mikä nopeuttaa koko prosessin etenemistä.

Tutkimuksellisen opinnäytetyöni tarkoituksena on pohtia, miten saataisiin ihmiset, etenkin hiljaiset ryhmät, tiedostamaan mahdollisuutensa vaikuttaa ja osallistumaan innokkaammin? Olen valinnut aiheen oman mielenkiintoni pohjalta. Minua kiinnostaa, miten suunnitellaan ja rakennetaan toimiva ja viihtyisä asuinympäristö. Esimerkkitapauksena käytän jo vuosia sitten lakkautetun Pohjan Prikaatin sisältävää oululaista Hiukkavaaran kaupunginosaa, josta on tarkoitus rakentaa uuden Oulun ja koko pohjoisen Suomen suurin uusi asuinalue. Olen rajannut työni koskemaan Hiukkavaaran keskusta.

Työn alussa kerron yleisesti kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun periaatteista. Lisäksi kerron tarkemmin osallistavasta kaupunkisuunnittelusta. Tämän jälkeen käsittelen asuinympäristöä ja sen laatua, eli asuinympäristön laatutekijöitä. Hiukkavaaran keskus -osuudessa kerron yleisesti alueesta, sen suunnitelmista ja käytetyistä vuorovaikutusmenetelmistä. Lopuksi arvioin vuorovaikutuksen tehokkuutta ja vaikutuksia.

Hiukkavaaran keskusta käsittelevän osuuden olen tehnyt yhteistyössä Oulun kaupungin kanssa, jolta olen saanut tietoa ja materiaalia. Opinnäytetyöni aineiston olen lisäksi kerännyt kirjoista ja internet-julkaisuista.

2 ALUEIDEN KÄYTÖN SUUNNITTELU

2.1 Kaavoituksesta yleisesti

Kuvio 1. Kaavoitus säätelee maankäyttöä ja rakentamista
(© Teemu Karvonen 2014)

Vuonna 2000 voimaan astunut Maankäyttö- ja rakennuslaki muutti viranomaisten työnjakoa ja alueidenkäytön suunnittelua (Ympäristöministeriö 2013a). Laissa on vahvistettu kuntien itsehallinnollista asemaa, näin myös kuntatason kaavoituksessa (Syrjänen 2005, 32). Lisäksi muutoksenhaku on siirtynyt pääasiassa hallinto-oikeuksiin (Ympäristöministeriö 2013a). Nykyisin valtaosa alueidenkäytön suunnittelusta ja tiedoista syntyy maakuntien liitoissa, kunnissa ja hallinto-oikeuksissa. Kaavoituksen kokonaiskuvan syntymiseksi näiden tahojen on toimittava yhteistyössä (Kuvio 1).

2.2 Kaavoituksen tasot

Kaavoituksessa on kolme eri tasoa: maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Tarkentuvan suunnittelun lähtökohtana on se, että yleispiirteisempi kaava ohjaa yksityiskohtaisempaa, eli maakuntakaava ja yleiskaava ohjaavat asemakaavoitusta. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Maakuntakaavojen laatiminen ja hyväksyminen ovat maakuntien liittojen tehtäviä. Vahvistaminen tapahtuu ympäristöministeriössä. Yleiskaavojen ja asemakaavojen kohdalla nämä tehtävät ovat kunnilla. Yleiskaava voi olla myös kuntien yhdessä laatima. Ympäristöministeriö vahvistaa kuntien yhteisen oikeusvaikutteisen yleiskaavan. (Ympäristöministeriö 2013a.)

2.2.1 Maakuntakaava

Maakunnan tai sen osa-alueen yleispiirteistä suunnitelmaa kutsutaan maakuntakaavaksi. Kaavan tarkoituksena on ratkaista valtakunnallista, maakunnallista ja seudullista alueiden käyttöä. Maakuntakaavassa osoitetaan tärkeitä alueen kehittämiskohteita sekä esitetään periaatteet yhdyskuntarakenteen ja alueiden käytön suhteen. Kaavan voi myös laatia vaiheittain tiettyä aihekokonaisuutta koskevana. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Maakuntakaava ohjaa sekä kuntien kaavoitusta että viranomaisten alueiden käytön suunnittelua. Kartalla kaava on esitetty kaavamerkintöjä ja -määräyksiä käyttäen. Maakuntakaavan selostuksessa kerrotaan kaavan vaikutukset, tavoitteet sekä muita kaavan tulkinnan ja toteutuksen kannalta merkittäviä tietoja. Maakunnan liitto laatii kaavan ja maakunnan liiton liittovaltuusto hyväksyy sen. Lainvoiman kaava saa ympäristöministeriön vahvistuksen jälkeen. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Maakuntakaavan laatimisessa on huomioitava valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet sekä maakunnan oloista johtuvat erityistarpeet. Tämän lisäksi on huomioitava luonnonsuojelulain, -ohjelmien sekä -päästösten mukaisten maisema-alueiden ohjeellisuus kaavan laatimisessa. Näistä säädetään Maankäyttö- ja rakennuslain 28§:ssä.

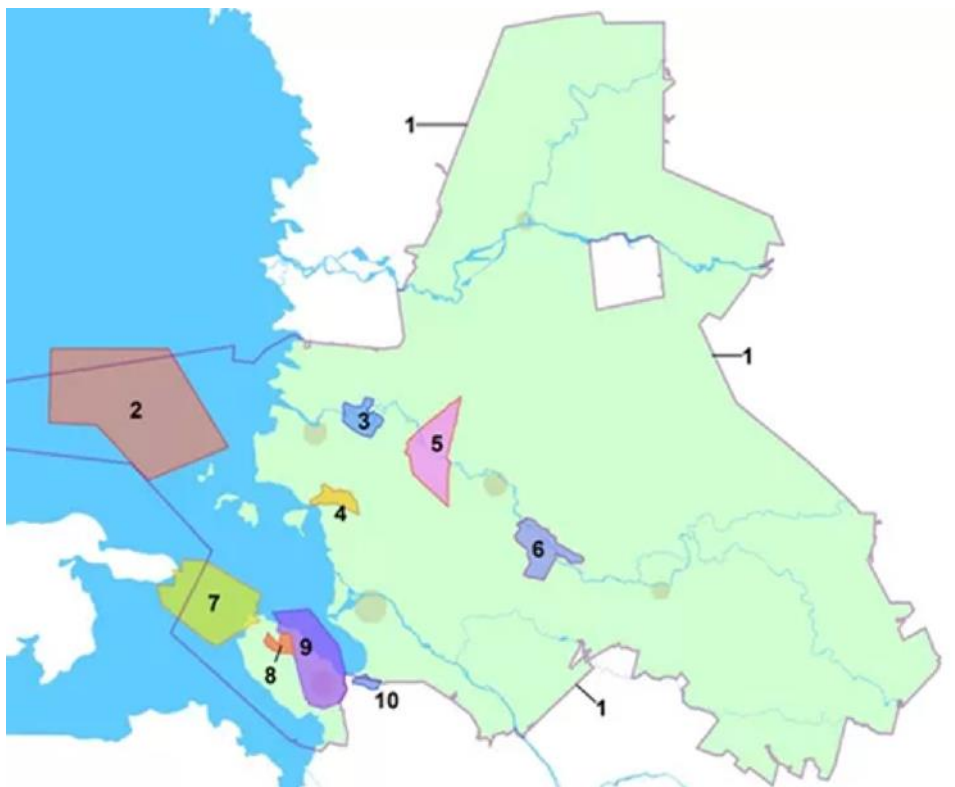
Maakuntakaavassa erityisen huomion kohteena on myös

- asianmukainen alue- ja yhdyskuntarakenne
- elinkeinoelämän toimintaedellytykset
- ekonomisesti ja ekologisesti kestävät järjestelyt teknisen huollon ja liikenteen suhteen
- ympäristön ekologinen kestävyys
- vesi- ja maa-ainesvarojen kestävä käyttäminen
- maiseman, kulttuuriperinnön ja luonnonarvojen vaaliminen
- virkistysalueiden riittävä määrä (Ympäristöministeriö 2013a.)

2.2.2 Yleiskaava

Kunnan maankäytön yleispiirteisenä suunnitelmana toimii yleiskaava (Kuvio 2). Kaavan tarkoituksena on yhdyskunnan toimintojen, kuten palveluiden, työpaikkojen, asumisen sekä virkistysalueiden ohjaaminen ja yhteensovittaminen. Yleiskaavoituksen avulla ratkaistaan tavoitellun kehityksen periaatteet. Yleiskaava ohjaa myös asemakaavan laatimista. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Yleiskaava voi olla koko kunnan kattava tai kattaa ainoastaan osan kunnasta, jolloin sitä kutsutaan osayleiskaavaksi. Yleiskaavan voivat myös laatia kunnat yhdessä. Kaavasta tehdään kartta ja selostus, joka sisältää kaavamääräykset ja -merkinnät. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Kuvio 2. Koko kunnan laajuinen yleiskaava (1) ja osayleiskaavat (2-10)
(Oulun kaupunki 2014)

Yleiskaava on muodoltaan joustava. Luonteeltaan yleiskaava voi lähestyä maakuntakaavaa ollen strateginen ja yleispiirteinen. Toisaalta se voi olla hyvinkin tarkka ja rakentamista suoraan ohjaava. Yleiskaavan laatimisesta vastaa kunta ja sen hyväksyy kunnan- tai kaupunginvaltuusto. Kuntien yhdessä laatiman yleiskaavan hyväksyy kuntien yhteinen toimielin ja ympäristöministeriö vahvistavat sen.

Yleiskaavan laatimisessa on huomioitava maankäyttö- ja rakennuslain 39 §:n mukaan

- taloudellinen ja ekologinen kestävyys
- yhdyskuntarakenteen toimivuus ja hyväksikäyttö
- elinkeinoelämän toimintaedellytykset
- ympäristöhaittojen minimoiminen
- rakennetun ympäristön ylläpito
- luonnonarvojen ja maiseman vaaliminen
- palvelut ja niiden saatavuus
- asumisen tarpeet
- virkistysalueiden riittävyys
- infrastruktuurin järjestäminen luonnonvarat ja talous huomioiden
- turvallisen ja terveellisen elinympäristön mahdollisuuksien tarjoaminen kaikille väestöryhmille (Ympäristöministeriö 2013a.)

2.2.3 Asemakaava

Asemakaava määrää alueen tulevan käytön (Kuvio 3). Kaavassa määritellään yksityiskohtaisesti mitä, mihin paikoille ja miten saa rakentaa. Siinä määritellään muun muassa missä rakennukset sijaitsevat, minkä kokoisia ne ovat, mikä on niiden käyttötarkoitus sekä rakennusoikeus.

Kuvio 3. Asemakaava
(Oulun kaupunki 2014)

Asemakaava voi kattaa kokonaisen asuinalueen tai joskus ainoastaan yhden tontin. Siihen kuuluvat asemakaavakartta, kaavamerkinnot- ja määräykset sekä kaavan laatimisesta ja olennaisista ominaisuuksista kertova selostus. Alueella, jolla ei ole oikeusvaikutteista yleiskaavaa, on asemakaavaa laadittaessa huomioitava myös yleiskaavan sisältövaatimukset soveltuvin osin. Asemakaava on kunnan laatima ja kunnanvaltuuston hyväksymä.

Maankäyttö- ja rakennuslain 54 §:n mukaan asemakaavassa on otettava huomioon

- rakennetun ympäristön ja luonnonympäristön vaaliminen
- edellytysten luominen turvalliselle, terveelliselle ja viihtyisälle elinympäristölle
- palveluiden alueellinen saatavuus
- liikenteen järjestäminen
- luonnonympäristön ja rakennetun ympäristön vaaliminen
- virkistysalueiden riittävyys (Ympäristöministeriö 2013a.)

2.3 Kaavoituksen seuranta

Maakuntien liittojen tehtävänä on huolehtia alue- ja yhdyskuntarakenteen, alueiden käytön, rakennetun ympäristön, sekä luonnon- ja kulttuuriympäristön tilojen ja kehityksen seurannasta. Kaavan laatijoiden ja ympäristöhallinnon tehtävä on kaavoituksen kehittäminen. Suomen ympäristökeskus tekee ympäristötutkimusta ja tuottaa lisäksi valtakunnallista seurantatietoa kaavoituksesta ja elinympäristön tilasta. Valtion ympäristöhallinto on kehittänyt tietojärjestelmän kaavoituksen seurantaan varten. Se on laatinut myös seurantalomakkeen asemakaavalle. Nämä tuovat helpotusta tietojen keräämiseen sekä välittämiseen eri tahoille. (Ympäristöministeriö 2013a.)

2.4 Kaupunkisuunnittelu

Kaupunkisuunnitteluun kuuluu kaupunkien julkisten piha-, puisto-, tori- ja katualueiden kokonaisvaltainen ympäristösuunnittelu. Tämän lisäksi suunnitteluun kuuluu ympäristön peruselementtien, istutusten, kadunpäällysteiden- ja kalusteiden yksityiskohtainen suunnittelu (Kuvio 4). Kaupunkiympäristön suunnittelu sisältää ympäristö- ja tuotesuunnittelua. Laajimmillaan kaupunkisuunnittelun kohteena voi olla koko kaupunki. Ympäristösuunnittelu on detajisuunnittelua, jonka vaikutukset näkyvät usein vain paikallisesti. Suunnittelulla voidaan käytännössä vaikuttaa samalla tavalla suuriin alueisiin kuin pieniin paikkoihin. (Junttila 1995, 13.)

Kuvio 4. Kaupunkisuunnittelun yksityiskohtia
(© Teemu Karvonen 2014)

Kaupunkiympäristön laadukkuuden taso ei ole merkityksetöntä, vaan sillä on suuri vaikutus ihmisen hyvinvointiin. Samalla lailla kuin esimerkiksi työ-, koulu- ja asuinympäristö vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin, myös julkisen ympäristön laadulla on vaikutusta. Vaikutus kohdistuu ihmiseen fyysisen, sosiaali-

sen ja toiminnallisen ympäristön kautta. Fyysiseen ympäristöön kuuluvat kaupunkitilan muodostavat rakennukset, kadunpäälysteet, -kalusteet ja istutukset. Sosiaalinen ympäristö käsittää ympäristön sosiaaliset prosessit ja yksilöiden välisen yhteistoiminnan, suhteet ja yksilön kokemukset. Toiminnalliseen ympäristöön kuuluvat ympäristön toiminnalliset prosessit kuten liikenne, liiketoiminta, puhtaanapito ja virkistystoiminta. (Junttila 1995, 30.)

Ympäristösuunnittelu ja rakentaminen kohdistuvat aina fyysiseen ympäristöön. Fyysinen, sosiaalinen ja toiminnallinen ympäristö ovat silti aina yhteydessä. Ympäristöä on aina muokattu sen mukaan, mitä tarpeita toiminnoilla on. Myös ympäristön fyysiset puitteet vaikuttavat erilaisiin sosiaalisiin ja toiminnallisiin prosesseihin. Ympäristön toiminnot ja ominaisuudet vaihtelevat alueesta riippuen, koska kahta samanlaista paikkaa ei ole. Tämä vaihtelevuus ja monimuotoisuus luovat kaupunkiympäristön rikkauden. Yleisesti voidaan todeta, että toiminnallisesti rikas ympäristö mahdollistaa myös sosiaalisesti rikkaan elämän ja vastaavasti toiminnallisesti köyhä ympäristö koetaan myös sosiaalisesti köyhänä. (Junttila 1995, 31.)

2.4.1 Toimiva ympäristö

Ympäristösuunnittelun perustana ovat ympäristön toimintojen asettamat vaatimukset. Toiminnot ja tapahtumat edellyttävät ympäristöltä niihin soveltuvia fyysisiä puitteita ja varusteluja (Kuvio 5). Ympäristösuunnittelun ja -rakentamisen päämääränä on saavuttaa toimintojen tarpeita vastaava ympäristö sekä sopeuttaa toimintojen vaatima varustus muun rakennetun ympäristön kanssa. (Junttila 1995, 31.)

Hyvä esimerkki ympäristösuunnittelusta ja toiminnallisesta yhteenkuuluvuudesta ovat kaupunkien kävelykadut. Ne on usein rakennettu kaupunkienvanhoille keskusta-alueille muuttamalla ajoneuvoliikennöidyt väylät jalankulku-alueiksi. Toiminnalliset muutokset on tehty mahdollisiksi päällystämällä katualue jalankulkijoille paremmin soveltuvaksi ja kalustamalla alue uusia toimintoja palvelevaksi. Samalla aiempia toimintoja, kuten ajoneuvoliikenne, on estetty. Ympäristösuunnittelun ja muotoilun tehtävä ympäristön toimintoja ohjaavina tekijöinä on korostunut viime vuosikymmenten aikana. Tämä joh-

tuu erilaisten toimintojen jatkuvasta lisääntymisestä ja monimutkaistumisesta. (Junttila 1995, 32.)

Kuvio 5. Ympäristösuunnittelulla toimivuutta
(© Teemu Karvonen 2014)

Ympäristösuunnittelun tavoitteena on selkeyttää toimintoja ja ympäristökuvaa sekä kehittää ympäristön laitteita vastaamaan mahdollisimman hyvin toimintojen vaatimuksia. Tärkeää on myös, että toiminnot sopeutuvat hyvin ympäristöön. Koska nykyaikainen kaupunkiympäristö on niin kuormitettu erilaisilla laitteilla, voi jo niiden määrä muodostua uhkaksi ympäristön toimivuudelle. Esimerkiksi liikenteenohjauslaitteiden ja muiden viestintäelementtien suuri määrä ja huono sijoittelu voi vaikeuttaa liikenne-informaation havaitsemista. Käytännössä toimintojen suunnittelu on haastavaa, koska eri toimintojen vaatimukset voivat olla ristiriidassa keskenään. Kaupunkielämä on jatkuvassa muutoksessa. Vuoden- ja vuorokaudenajoilla on merkitystä. Ympäristösuunnittelun tehtävänä on luoda fyysiset puitteet moninaisille toiminnoille. (Junttila 1995, 32.)

2.4.2 Viihtyisä ja kaunis ympäristö

Viihtyisän ja kauniin ympäristön luominen on ympäristösuunnittelun keskeisiä tavoitteita (Kuvio 6). Teknistaloudellisuuden ja tehokkuuden rinnalle ovat nousseet ympäristön psykologiset ja sosiaaliset tekijät. Ympäristön viihtyisyys ei ole kaikille sama asia, joten se on hankala huomioida, toisin kuin esimerkiksi liikenteen vaatimukset. (Junttila 1995, 33-34.)

Viihtyisyys eri tilanteissa ja eri henkilöiden kokemana voi perustua eri asioihin. Toisille se perustuu aktiiviseen toimintaan ja toisille passiiviseen oleskeluun. Se voi perustua sosiaaliseen kanssakäymiseen, kuten liikekatujen vilinään tai yksinoloon, kuten rauhalliseen puistoon. Ympäristön viihtyisyyttä lisätään kehittämällä alueen toimintoja monipuolisemmiksi ja lisäämällä valinnanvaraa erilaisten virkistysmahdollisuuksien suhteen. Tämä lisää kontaktimahdollisuuksia ihmisten välillä, millä on vaikutusta alueen sosiaaliseen ympäristöön. (Junttila 1995, 33.)

Kuvio 6. Kaunis ympäristö lisää viihtyisyyttä
(© Teemu Karvonen 2014)

Ympäristön kauneus on vaikea määritellä tarkasti siitä huolimatta, että sillä on suuri merkitys viihtyisyyteen. Kauneuskäsitykset ovat kulttuurisia ja tiettyihin aikakausiin liittyviä ja toisaalta henkilökohtaisia mieltymyksiä. Tyyleihin liittyvät kauneuskäsitykset ovat suuressa määrin opittuja ja sopimuksenvaraisia, mikä näkyy eri aikakausien arvostusten vaihteluna. (Junttila 1995, 34.)

Tyylilien perustana ovat eräänlaiset esteettiset säännöt. Sääntöihin liittyen muotoja voidaan muunnella siten, että ominaiset piirteet säilyvät. 1900-luvun alkuun saakka kaupunkirakennustaiteen päämääränä oli luoda tyyllisesti yhtenäinen ja harmoninen ympäristö. 1990-luvun alkupuolella tähän tuli kuitenkin muutos toiminnallisuuden ja tekniikan suosion lisääntyessä. (Junttila 1995, 34-35.)

Modernin kaupunkiympäristön visuaalinen kirjavuus ja paikka paikoin jopa rumuus on johtanut esteettisten käsitysten häilymiseen. Kaupunkien pirstoutuessa ihmiset etsivät kauneutta yhä enemmän historiallisista kaupungeista ja luonnosta. Useissa maissa on pyritty korjaamaan ympäristösuunnittelun keinoin modernismin tuhoja. Vaikka kalusteet, istutukset ja päällysteet edustavatkin modernia muotoilua, tuhoja on pyritty korjaamaan perinteisiä menetelmiä käyttämällä. (Junttila 1995, 35-36.)

2.4.3 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on ajankohtainen aihe monella yhteiskunnan alueella, näin myös kaupunkisuunnittelussa. Se sisältää ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden. (Rannikko 2004.)

Ekologinen kestävyys tarkoittaa, että kehitys kulkee sopusoinnussa ekologisten prosessien kanssa. Se sisältää myös biologisen monimuotoisuuden vaalimisen ja luonnonvarojen säilyttämisen ja ylläpidon. (Rannikko 2004.)

Taloudellinen kestävyys pitää sisällään taloudellisesti tehokkaan ja kilpailukykyisen kehityksen. Taloudellisesti kestävä kehitys myös ottaa huomioon tulevat sukupolvet ja niiden tarpeet. (Rannikko 2004.)

Sosiaalinen kestävyys on sellaista, mikä lisää ja vahvistaa ihmisten hallintaa omasta elämästään. Se sisältää myös kehityksen tulosten jakamisen oikeudenmukaisesti. Kulttuurinen kestävyys merkitsee sitä, että kehitys on sopu-soinnussa siihen osallisena olevien ihmisten kulttuuristen käsitysten kanssa. (Rannikko 2004.)

2.4.4 Kaupunki-imago

Kaupunkiympäristön kehitystoimenpiteiden tarkoituksena on usein kaupungin tai sen osa-alueen imagon parantaminen. Vaikka imagoa pidetään tärkeänä teemana kaupunkia koskevassa keskustelussa, on se käsitteenä silti epäselvä. Imago eli mielikuva perustuu useisiin tekijöihin, joista vain osa kuuluu fyysisessä ympäristössä havaittaviin ominaisuuksiin. Imago rakentuu usein kaupungista syntyneen konkreettisen mielikuvan varaan ja sitä täydentämässä ovat kunkin ryhmän tai henkilön kokemukset, tiedot ja arvot sekä kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät. Tämän vuoksi käsitykset kaupungin imagosta vaihtelevat yksilöstä riippuen. (Junttila 1995, 36.)

Kaupungin tai sen osa-alueen imagoon vaikuttavat maastolliset, ilmastolliset ja rakennetun ympäristön ominaispiirteet sekä pienemmätkin ympäristön elementit. Näistä pienimpiä ovat maamerkit, jotka ovat käyttäjien kannalta merkittäviä ympäristön yksityiskohtia. Ympäristösuunnittelun ja -rakentamisen avulla voidaan vaikuttaa imagon muotoutumiseen. Mielikuvien pohjalta kaupungin eri alueiden arvostus vaihtelee suuresti keskenään. Esimerkiksi liikekeskus- ja historiallisilla alueilla on asuinalueita runsaasti suurempi merkitys. Näiden alueiden kehittämisellä voidaan vaikuttaa myönteisesti koko kaupungin imagoon. (Junttila 1995, 38.)

Uusille alueille halutaan usein saada tietynlainen omaleimainen ilmeensä, millä on vaikutusta imagon muodostumiseen. Vaarana on kuitenkin muodikkaan ja kulissimaisen ympäristön muodostuminen, mikä antaa alueesta pinnallisen kuvan. Tämä voidaan estää ammattitaitoisella suunnittelulla ja imagoon vaikuttaviin tekijöihin huolellisesti perehtymällä. (Junttila 1995, 38.)

2.5 Osallistava kaupunkisuunnittelu

Osallistavan kaupunkisuunnittelun lähtökohtana on kuntalaisten ja kunnan virkamiesten sekä luottamushenkilöiden välinen aiempaa vuorovaikutuksellisempi suhde (Kettunen 2002, 20). Asukasnäkökulma kaupunkisuunnittelussa tarkoittaa tutkimusten avulla selvitettäviä vaikutusmahdollisuuksia ja mieltymyksiä (Kahri 2011, 15). Suora kuntalaisten osallistuminen merkitsee sitä, että heillä on myös suurempi mahdollisuus vaikuttaa kunnan hallintoon ja politiikkaan.

Suora osallistuminen on tärkeää monesta eri syystä. Se on myös demokraattisella tavalla valittujen edustajien valvontaa. Vaikka kansalaiset ovat valinneet edustajat, heidän on mahdollista käyttää valtaansa väärin ilman kuntalaisten kontrollointia. Myös edustajat itse tarvitsevat kansalaisyhteiskuntaa tukijakseen. Kansalaisten arkipäivän tuntemus on tärkeää säilyttää myös virkamiesten ja poliittisten päättäjien informaatiotulvan keskellä. Tämän lisäksi suoran osallistumisen mahdollisuus on tärkeää kansalaisyhteiskunnan kehittämiseksi. Kansalaisten omatoimisuus ja sujuva yhteistyö poliittis-hallinnollisen järjestelmän kanssa ovat merkittäviä sosiaalisen pääoman luoja. (Kettunen 2002, 20.)

Uusi Maankäyttö- ja rakennuslaki astui voimaan 1.1.2000. Yksi lain keskeisistä muutoksista on asukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisääminen. Vuorovaikutuksen lisääminen vähentää ristiriitoja ja valituksia ja se on uudistetun lain yksi tavoitteista. Suuntausta voidaan pitää heijastuksena kritiikkiin, jota kaupunkitutkijat ja suunnitteluteoreetikot ovat esittäneet jo pitkään kaupunkisuunnittelua kohtaan. Modernistista kaupunkisuunnittelua on kritisoitu luovuuden ja yrittäjyyden tappamisesta, ihmisen tasapainoisen kasvun estämisestä ja ihmisten käyttäytymisen rajoittamisesta, koska se ei ota tarpeeksi huomioon erilaisia ihmisryhmiä ja heidän tarpeitaan. Kaupunkiväestö ei ole ollut koskaan homogeenistä, vaikka kaupunkoja on suunniteltu näin. (Haila 2002, 92-93.)

Vaikka kansalaisten lisääntyvää osallistumista kaupunkisuunnitteluun pidetään yleisesti hyvänä asiana, on sitä myös kritisoitu. On mahdollista, että kansalaiset voivat mitätöidä yhdellä harkitsemattomalla mielipiteellä suunnittelijoiden kuukausien työn. (Haila 2002, 92-94.) Pystyvätkö maallikot edes tasavertaiseen kommunikointiin ja kaupunkisuunnitteluun asiantuntijoiden kanssa? Antaako osallisuuden tarjoaminen todellisen mahdollisuuden vaikuttaa päätöksiin vai oikeuttaako se pelkästään asiantuntijoiden vallankäytön? Onko kansalaisilla myöskään aikaa, kykyä ja halua olla vaikuttamassa suunnitteluun? (Bäcklund – Häkli – Schulman 2002, 10.)

Kaikesta kritiikistä huolimatta on selvää, että osallistuminen kaupunkisuunnittelua koskevaan päätöksentekoon lisää kansalaisten vuoropuhelua, yhteisöllisyyttä, ymmärrystä toisten erilaisista arvoista ja vahvistaen eri ryhmien keskinäisiä suhteita. Osallisuuden kokeminen voimistaa myös elinympäristöön sitoutumista. Luottamus omiin vaikutusmahdollisuuksiin lisääntyy osallisuuden tunteen kautta. Tämä lisää myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. (Rekola 2007.) Vaikka ihmisillä on monenlaisia mielipiteitä osallistavasta kaupunkisuunnittelusta, samaa mieltä voidaan olla siitä, että hyvä suunnittelumenetelmä luo hyvän kaupungin (Haila 2002, 94).

3 ASUINYMPÄRISTÖ

3.1 Hyvä asuin ympäristö

Koti on useimmille tärkein elinympäristö ja siellä vietetään yli puolet ajasta. Monet ihmisryhmät, kuten lapset, vanhukset, vammaiset ja vaikeasti sairaat voivat viettää kotiympäristössään lähes kaiken aikansa. (Tapaninen – Kauppi-
nen – Kivinen 2002, 20.) On siis suuri merkitys, millaisia asuin ympäristöjä rakennetaan.

Millainen on sitten hyvä asuin ympäristö? Vastaukset vaihtelevat sen mukaan, keneltä kysytään. Vaikka mielipiteet vaihtelevat, nousevat tietyt asiat kuitenkin aina esiin. Hyvä asuin ympäristö on turvallinen, viihtyisä, esteetön, kaunis ja hyvillä liikenneyhteyksillä ja palveluilla varustettu. Yleensä arvostetaan luonnonläheisyyttä tai ainakin mahdollisuutta päästä luontoon helposti. Hyvässä asuin ympäristössä ovat fyysinen, symbolinen ja sosiaalinen ympäristö tasapainoisessa suhteessa toisiinsa (Tapaninen – Kotilainen 2002).

3.2 Asuin ympäristön laatutekijöitä

Edellä kuvattuja hyvän asuin ympäristön tekijöitä voidaan kutsua asuin ympäristön laatutekijöiksi. Ne ovat hyvän elämän peruselementtejä, koska ympäristö on iso osa hyvinvointia. Elämme ympäristön kanssa jatkuvassa vuorovaikutuksessa.

Laatutekijät ovat hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Hyvinvointia edistävä ympäristö muodostuu vähitellen suunnittelun, tekemisen ja kehittämisen prosesseissa. Sosiaalisesti hyvinvointia edistävä ympäristö on tietyllä tavalla aina keskeneräinen, koska ympäristö on elävä ja se muuttuu koko ajan. Ympäristöä pyritään parantamaan. (Tapaninen – Kotilainen 2002, 107.)

Ympäristön laatutekijöitä on monenlaisia. Olen valinnut näistä muutamia, joita käsittelen tarkemmin. Nämä tekijät ovat esteettömyys, terveys, turvallisuus, palvelut ja liikenneyhteydet sekä arkkitehtuurin ja ympäristön estetiikka.

3.2.1 Terveys

Hyvä elinympäristö lisää ihmisten hyvinvointia. Se tukee heidän terveyttään ja siitä huolehtimista. Terveysvaikutukset muodostuvat yhdyskuntarakenteen turvallisuudesta, tasapainoisuudesta, viihtyisyydestä ja sosiaalisista kontakteista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.) Hyvä ympäristö sisältää runsaasti mahdollisuuksia liikunnalle, harrastustoiminnalle, erilaisille tapahtumille ja sosiaalisille kontakteille. Terveellinen ympäristö edistää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia.

Terveyyteen vaikuttavat elämäntapojen ja perimän lisäksi ulko- ja sisäilman pienhiukkaset, ympäristömelu ja asuntojen homevauriot. Ne ovat myös merkittäviä terveyshaittojen aiheuttajia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.) On tärkeää, että nämä asiat otetaan hyvin huomioon alueiden rakentamisen suunnittelussa.

3.2.2 Turvallisuus

Turvallisuus tarkoittaa sitä, että ympäristössä ei ole vaaraa aiheuttavia tekijöitä tai ne on huomioitu, esimerkkinä vaaralliseen alueen aitaaminen. Turvallisuus tarkoittaa myös ihmisten kokemaa yleistä turvallisuudentunnetta liikuttaessa rakennetussa ympäristössä. Turvallinen ympäristö rohkaisee ihmisiä liikkumaan vapaasti kaupunkitilassa ja sen eri paikoissa, kuten pihoilla, kaduilla, puistoissa, kaupoissa ja joukkoliikenteessä ilman pelkoa. (Turvallinen kaupunki 2014.)

Turvallisuudentunteen syntyminen edellyttää luottamusta muita ihmisiä, ympäristöä ja yhteiskuntaa kohtaan. Kun kaupunkia jatkuvasti muokataan ja kehitetään, on tärkeää pitää huolta luottamuksen ja turvallisuudentunteen säilymisestä. Turvallisuus on lisäksi avoimuutta. Turvallinen ei sulje ketään ulkopuolelle, vaan on avoin kaikille. Turvallisessa kaupungissa muurien rakentaminen kotien ympärille on tarpeetonta. (Turvallinen kaupunki 2014.)

3.2.3 Palvelut ja liikenneyhteydet

Maankäytön suunnittelulla edistetään erilaisten palveluiden toimintaa sijoittamalla kaupalliset palvelut keskusta- ja asuinalueille (Kuvio 7). Kaupunkialueella tavoitteena on erityisesti asiointin yhteydessä tapahtuvan kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen käytön lisääminen. (Ympäristöministeriö 2013b.)

Kuvio 7. Palvelut hyvin kulkuyhteyksien päässä
(© Teemu Karvonen 2014)

Varaukset ja ratkaisut, jotka koskettavat vähittäiskauppaa, tehdään maakunta-, yleis- ja asemakaavoihin. Maankäyttö- ja rakennuslaissa määritelty erityinen ohjaus koskee yli 2000 neliömetrin kokoisia myymälöitä eli vähittäiskaupan suuryksiköitä. Näihin kuuluvat ostoskeskukset, tavaratalot, hyper- ja supermarketit. Laissa olevan siirtymäsäännöksen mukaan vähittäiskaupan suuryksikön määritelmää aletaan käyttää paljon tilaa vieviin erikoistavara-kauppoihin, kuten auto-, huonekalu- ja rautakauppoihin vasta 16.4.2015 lähtien. (Ympäristöministeriö 2013b.)

Kansainvälisesti vertaillen suomalaiset yhdyskunnat ovat asukastiheydeltään harvaan asuttuja ja välimatkat ovat myös pitkiä. Taajamat syntyivät sellaisiksi, että yhä useampi kohteista on kävelymatkan etäisyydellä. Kun taajamat kasvoivat ja laajentuivat, otettiin polkupyörä avuksi. Matkojen edelleen pidetessä otettiin käyttöön joukkoliikenne. Tämän mukainen liikennekäyttäytyminen on nykyäänkin käytössä ja toivottavaa. (Ojala 2003, 73-78.)

Kun rakennetaan uusia asuinalueita, on mietittävä kävely-, pyöräily- ja henkilöautoliikenteen sekä parkkipaikkojen lisäksi joukkoliikenteen tarve ja sijoittaminen. Toiminnot, jotka aiheuttavat runsaasti joukkoliikennettä, on sijoitettava hyvien liikenneyhteyksien varrelle. Tällaisia ovat esimerkiksi oppilaitokset, päiväkodit ja terveysasemat. Edullisinta rakentaminen on sinne, missä joukkoliikenne toimii jo ennestään. Uudella joukkoliikennelinjalla täytyy olla tarpeeksi käyttäjiä, jotta se kannattaa perustaa. Uusi joukkoliikennelinja, joka liikennöi tiheästi, vaatii vähintään 7000-10 000 asukkaan väestöpohjan toimiaksaan kannattavasti. (Ojala 2003, 85.)

3.2.4 Arkkitehtuurin ja ympäristön esteettisyys

Kaikilla asioilla on esteettinen ulottuvuutensa. Esteettisyys kuuluu olennaisena osana kaikkeen ihmisen kokemiseen. (Haapala 2006, 79.) Arkkitehtuurin eri elementit, etenkin rakennukset asettavat estetiikalle erityiset vaatimuksensa. Arkkitehtuuria voidaan käsitellä teknisenä, taiteellisenä ja yhteiskunnallisena toimintana. Samoin sen tuotteita, rakennuksia, voidaan käsitellä esteettisinä objekteina ja taideteoksina tai teknisinä ja sosiaalisina aikaansaannoksina. (Rantala 2006, 181.)

On tutkittu, että asukkaiden ympäristömieltymykset kohdistuvat usein moni-ilmeisiin ja visuaalisesti vaihteleviin paikkoihin. Nämä ovat kuitenkin sellaisia, joissa vallitsee tietynlainen järjestys ja harmonia. Myös tilantuntua ja väljyyttä pidetään yleisesti tärkeinä ominaisuuksina. (VTT 2010.) Lähes 6000 ihmistä arvioi viittätoista vuonna 2012 valmistunutta rakennusta Yle Uutisten teettämässä äänestyksessä. Esteettisesti kauneimmiksi rakennuksiksi valittuja yhdisti ympäristön linjoista esikuvansa saaneet kaarevat linjat. Sitä vastoin laattikomaiset muodot ja betoni, sekä liian harmaa värimaailma koettiin epä-

miellyttävinä. Vaikka värien käyttö on hyvästä, myös ylilyönneistä varoitettiin. (Juuti 2013.)

Espoon apulaiskaupunginarkkitehdin, Arja Lukinin, mukaan kauniit rakennukset houkuttelevat ihmisiä ja rumat pitävät heidät loitolla. ”Tutkimusten mukaan julkisen rakentamisen esteettinen laatu on tärkeää. Muuten rakennuksia hyljeksitään tai ne altistuvat herkemmin ilkivallalle. On käynyt jopa niin, että kun on tarpeeksi ruma talo, niin siitä on jouduttu lopuksi luopumaan”, Lukin toteaa. (Juuti 2013.)

4.1.1 Suunnitelmat

Hiukkavaaran keskuksen pinta-ala on 290 ha. Alueelle on suunniteltu noin 3600 asuntoa noin 6300 asukkaalle. Alueelle on tulossa myös monipuolisia palveluja. Kaavarungon mukaan alueelle tulee noin 900 oppilaan yhtenäiskoulu, päiväkoteja, nuorisotila, vanhusten palvelukeskus, sosiaali- ja terveysasema, asukastila, kirjasto, seurakuntatilat, urheilukeskus, keskusleikkiapuisto kaksi kaupan suuryksikköä sekä toimitiloja. Palveluista yhtenäisperuskoulu, päivähoito- ja esiopetus, kirjasto sekä nuoriso- ja liikuntatilat tulevat sijaitsemaan monitoimitalossa. Keskuksesta löytyvät myös alueen virkistys- ja urheiluympäristöt. Hiukkavaaran keskus tulee palvelemaan 40 000 lähiseudun oululaista. (Oulun kaupunki 2014b.)

Hiukkavaaran keskus on kestävän kehityksen huomioiva, moderni, omaleimainen, persoonallinen ja identiteetiltään vahva aluekeskus. Tarkoituksena on aluekeskuksen sisällyttäminen toiminnallisesti ja kaupunkikuvallisesti osaksi kaupunkirakennetta. Lisäksi kaupallisten palveluiden toteuttamiseen etsitään uusia muotoja kaupunkikuvallisten toteutuksien osalta. Keskukseen on helppo pääsy kaikilla kulkumuodoilla. (Oulun kaupunki 2014b.)

Asemakaavoitustyö Hiukkavaaran keskuksessa on jaettu kahteen osaan. Osat ovat Hiukkavaaran keskuksen ydinalue ja Hiukkavaaran keskuksen eteläosa, joka on monitoimitalon ja urheiluhallien sisältämä alue. Tällä hetkellä Hiukkavaaran keskuksen ensimmäinen vaihe on asemakaavoitettu ja tulee voimaan kesään 2014 mennessä. Keskuksen toisen vaiheen kaavaluonnos on viimeistelyvaiheessa. Kolmannen vaiheen asemakaavoitusta ei ole vielä aloitettu. (Oulun kaupunki 2014b.)

4.1.2 Kestävä kaupunkisuunnittelu

Lähtökohtina Hiukkavaaran yhdyskuntasuunnittelussa on kestävä kaupunkisuunnittelu ja vuodenaikojen huomioonottaminen suunnittelussa. Hiukkavaarasta halutaan tehdä ilmastotietoisen suunnittelun pohjoinen tiennäyttävä. Hiukkavaaran talvikaupungissa on hyvät edellytykset talvitapahtumille ja talviliikunnalle. Yhdyskuntasuunnittelussa lumelle on varattu tilaa siten, ettei sitä tarvitse kuljettaa muualle. (Oulun kaupunki 2014c.)

Hiukkavaara haluaa olla lisäksi kestävä yhdyskuntasuunnittelun mallikaupunki. Erityisesti suunnittelussa on otettu huomioon energiatehokas asuminen ja toiminnaltaan ekologinen infrastruktuuri sekä luonnonmukainen vesienkäsittely. Alueelle on myös suunniteltu uudenlaista, energiatehokkaampaa katuvalaistusta. (Oulun kaupunki 2014c.)

Hiukkavaara on kehitysympäristö, jossa tutkitaan, testataan ja otetaan käyttöön. Hiukkavaarassa tehdään jatkuvaa yhteistyötä muun muassa tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Tutkimuksen kohteena on esimerkiksi kuinka saada asunnoista energiaa säästäviä ja uusiutuvien energiamuotojen hyödyntäminen. Hiukkavaara voi tarjota myös yrityksille mahdollisuuden tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen ja testaamiseen aidossa ympäristössä. Hiukkavaara tukee uusien liiketoimintamahdollisuuksien syntymistä ja tulevaisuuden palveluntarpeiden kartoittamista, mikä edesauttaa alueen elinkeinoelämän kehittymistä. (Oulun kaupunki 2014c.)

4.1.3 Hiukkavaaran keskuksen laatutekijöitä

Kuvio 9. Monipuolista toimintaa kaiken ikäisille
(Oulun kaupunki 2014)

Hiukkavaaran keskus on koko Hiukkavaaran suuralueen aluekeskus. Keskuksessa on kattavat palvelut ja sieltä löytyy kaikille jotakin (Kuvio 9). Keskus tarjoaa käyttäjilleen monipuolisia virkistys- ja harrastusmahdollisuuksia. Alueelle rakennetaan muun muassa monitoimitalo, urheiluhalli sekä muita erilaisia liikunta- ja virkistysalueita. Kadut ja puistot antavat mahdollisuuden yhtä lailla niin koiran kanssa ulkoiluun kuin jännittävään parkour-kiipeilyyn. Keskuksesta löytyy tekemistä ja seuraa jokaiselle ympäri vuoden. (Oulun kaupunki 2014c.)

Alueella on myös hyvät liikenneyhteydet (Kuvio 10). Keskuksesta on hyvät yhteydet luontoon sekä toisille asuinalueille ja se on helppopääsyinen kaikilla kulkumuodoilla. Palvelut ovat hyvin saavutettavissa. Alueella on myös erityisesti huomioitu liikkumisen turvallisuus. Lisäksi Hiukkavaaran keskuksesta on hyvät kevyen- ja joukkoliikenteen yhteydet Oulun keskustaan. (Oulun kaupunki 2014d.)

Kuvio 10. Sujuvasti joka paikkaan
(© Teemu Karvonen 2014)

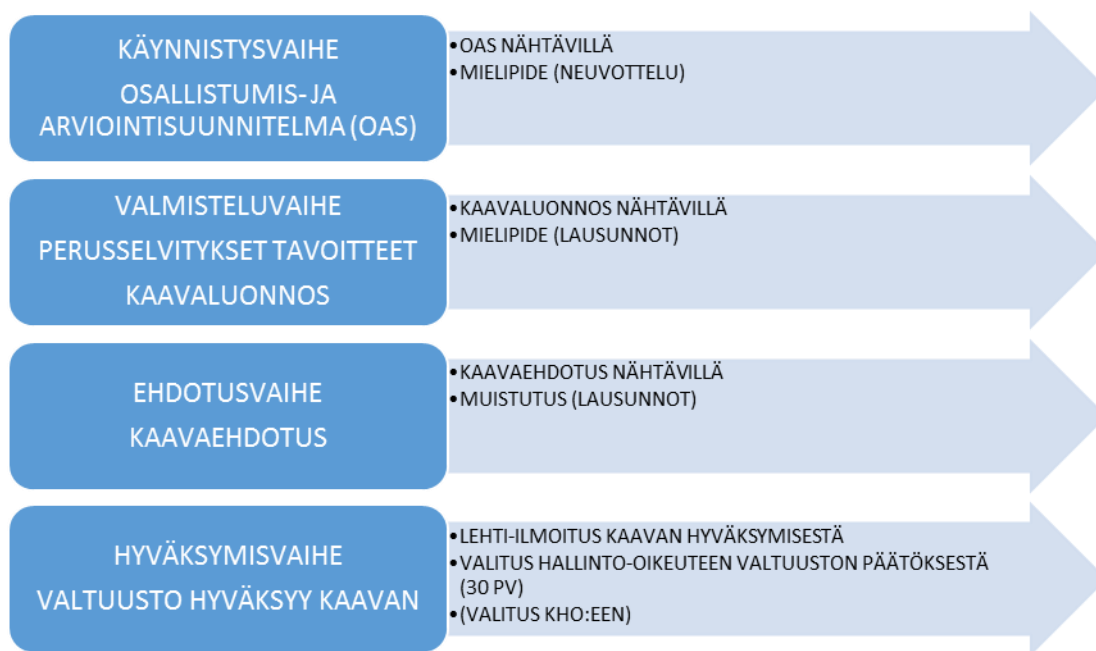
Asuntotuotanto alueella on monimuotoista, samoin väestörakenne. Keskukseen tulee monipuolisten kaupunkiasuntojen lisäksi kaupunkimaisia pientaloja. Keskuksen rakenne ulospäin mentäessä muuttuu pientalovaltaisemmaksi. Vaihtelevat korttelit, kadut, talot, pihat ja luonnonmaisemat muodostavat monimuotoisen ja esteettisen kaupunkikuvan. Keskus on suunniteltu myös niin, että se on avara ja tarjoaa hyvät näköyhteydet, mikä lisää alueen turvallisuutta. (Oulun kaupunki 2014c.)

4.2 Vuorovaikutusmenetelmiä

Vuonna 2000 voimaan astunut Maankäyttö- ja rakennuslaki korostaa yksipuolipuolisen kuulemisen sijaan vuorovaikutuksen ja osallistumisen lisäämistä suunnittelijoiden, kaavoittajien, luottamushenkilöiden ja kuntalaisten välillä (Kuvio 11). Lain tavoitteena on hyvän elinympäristön ja kestävän kehityksen mahdollistaminen sekä mahdollisuuden antaminen kaavoituksen seuraamiseen ja siihen vaikuttamiseen. (Oulun kaupunki 2014e.)

Ennen uutta lakia perinteisen asemakaavoituksen yhteydessä vuorovaikutus on ollut ennalta määrättyistä asioista tiedottamista. Tämän jälkeen osallisilla on ollut mahdollisuus kommentoida tai valittaa. Maankäyttö- ja rakennuslain voimaantulemisen jälkeen vuorovaikutuksen määrä kaupunkisuunnittelussa

ja asemakaavoituksessa on lisääntynyt. Laissa määritellään virallisesta tiedottamisesta kaavoituksen eri vaiheissa, samoin osallisten mahdollisuuden mielipiteiden, muistutusten, lausuntojen ja valitusten jättämiseen. Käytännön vuorovaikutus on määritelty laissa kuitenkin melko väljästi. Lain yleisenä tavoitteena ”...on järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä” (MRL 1§, Finlex 2000). Vuorovaikutuksesta ja kaavoituksesta sanotaan laissa näin: ”Kaavaa valmisteltaessa on oltava vuorovaikutuksessa niiden henkilöiden ja yhteisöjen kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa, siten kuin jäljempänä tässä laissa säädetään” (MRL 6§, Finlex 2000).

Kuvio 11. Miten ja missä kaavaprosessin vaiheessa voi vaikuttaa?
(Oulun kaupunki 2014)

Kaavoja valmistelevien viranomaisten on tiedotettava kaavoituksesta sillä tavoin, että niillä, joita asia koskee, on mahdollisuus seurata kaavoitusta ja vaikuttaa siihen. Tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa.

Hiukkavaara-projektissa on vuorovaikutuksen suhteen tehty kuitenkin selvästi enemmän kuin laki edellyttää. Projektiin on haluttu saada alueen asukkaiden ja käyttäjien näkökulma mukaan alusta lähtien. Tästä johtuen laadittiin Hiukkavaaran keskusta varten vuorovaikutussuunnitelma, joka valmistui helmikuussa 2014. Vuorovaikutussuunnitelma tehtiin yhteistyössä asemakaavatuksen ja konsultin kanssa. Lisäksi Hiukkavaaralle on laadittu viestintä- ja markkinointisuunnitelma. (Oulun kaupunki 2014e.)

Hiukkavaaran keskuksen vuorovaikutussuunnitelmassa on käsitelty erilaisia vuorovaikutusmenetelmiä, joita on mahdollista käyttää. Vuorovaikutusväylinä voidaan käyttää muun muassa erilaisia tapahtumia, tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia, työpajoja sekä internetiä, erityisesti sosiaalista mediaa. Vuorovaikutusmenetelmiä voivat olla muun muassa kyselyt, keskustelut, kommentit ja palautteet. (Oulun kaupunki 2014e.)

4.2.1 Käytetyt menetelmät

Hiukkavaara-projektissa on jo tällä hetkellä käytetty useita erilaisia vuorovaikutusmenetelmiä. Näitä ovat virallisten nähtävillä olojen lisäksi neuvottelut, tiedotus- ja keskustelutilaisuudet, verkkosivut, sosiaalinen media, kilpailut, mediatilaisuudet, tapahtumat, työpajat ja kyselyt. (Oulun kaupunki 2014e.)

Oulun kaupunki järjesti vuonna 2009 ideakilpailun koskien Hiukkavaaran keskuksen asemakaavan valmistelua. Tavoitteena kilpailulla oli suunnitella kaavarungossa osoitettujen tarpeiden mukainen Hiukkavaaran keskus. Keskukselta haluttiin identiteetiltään vahva, moderni, omaleimainen, persoonallinen ja kestävän kehityksen periaatteet huomioiva aluekeskus. Ideakilpailuun osallistui 36 ehdotusta, joista kaksi parasta pääsi jaetulle kakkossijalle. Nämä ehdotukset olivat Arkkitehtuuritoimisto B&M Oy:n työ ”Vanikan palat” sekä arkkitehti Petri Laaksosen suunnitelma ”Nodus”. Molempia näistä on käytetty Hiukkavaaran keskuksen suunnittelussa. (Oulun kaupunki 2014e.)

Hiukkavaaran keskukselta on tehty myös 3D-mallinnos, johon PATIO-foorumilaisille annettiin mahdollisuus osallistua virtuaalikierroksen muodossa Oulun ammattikorkeakoulun 3D-virtuaalilaboratorio CAVE:ssa. Kierros toteu-

tettiin kahdessa ryhmässä, joista ensimmäisessä oli neljä henkilöä ja toisessa viisi henkilöä sekä paikallislehti Kalevan edustaja. (Oulun kaupunki 2014e.)

Hiukkavaaran suunnittelun tukena toimii lisäksi aktiivisesti Hiukkis-ryhmä. Ryhmän ensimmäinen kokoontuminen tapahtui Hiukkavaara piknik - tapahtuman yhteydessä. Ryhmälle järjestetään erilaisia tapahtumia, joissa on mahdollisuus arvioida syntyneitä suunnitelmia ja ideoida uutta (Kuvio 12). Ryhmään voivat liittyä kaikki Hiukkavaaran suunnittelusta kiinnostuneet, kuten alueen käyttäjät, yhdistykset, seurat, toimijat ja muut henkilöt, joilla on halua ideoida ja luoda uutta. Ryhmään voi liittyä kaupungin verkkosivuilla tai tapahtumien yhteydessä. (Oulun kaupunki 2014e.)

Kuvio 12. Hiukkis-ryhmä osallistuu ja ideoi
(Oulun kaupunki 2014)

4.2.2 Kyselyt

Kyselyjä on toteutettu tähän mennessä neljä kappaletta, joista kolme keväällä ja yksi syksyllä 2013. Kevään kyselyt pidettiin PATIO-foorumilla ZEF-kyselytyökalun avulla, UBI-näytöillä sekä kirjekyselyllä. Syksyn kysely toteutettiin kaupungin internet-sivuilla ja julkisissa tiloissa sijaitsevien seitsemän kyselylaatikon avulla. (Oulun kaupunki 2014e.)

PATIO on testikäyttäjien verkkofoorumi, jota ylläpitää Oulun yliopisto. Patiolla suoritettun kyselyn aiheena oli ”Unelmiesi talvikaupunki”. Kyselyyn vastaamisen aloitti 59, joista 48 vastasi loppuun asti. Iältään valtaosa vastaajista oli 20-30 - vuotiaita. (Oulun kaupunki 2014e.)

UBI-näytöt ovat suuria kosketusnäyttöjä, jotka mahdollistavat uudentyyppisen vuorovaikutuksen kaupunkilaisten kanssa. UBI-näyttöjä on Oulun kaupungin alueella yhteensä 15 kappaletta (Kuvio 13). Näissä toteutettuun kyselyyn osallistui 124 vastaajaa. Vastaajien iästä ei ole tietoa. Kyselyn aiheena oli ”Millainen on kaupunki, jossa asumisen unelma toteutuu?”. Kyselystä tiedotettiin UBI-näytöillä, Hiukkavaaran Facebook-sivuilla sekä täsmärekrytoinnin avulla. (Oulun kaupunki 2014e.)

Kuvio 13. UBI-näyttö Ouluhallissa
(© Teemu Karvonen 2014)

Kirjekyselyyn valittiin osallistujat satunnaisotannalla. Vastauksia saatiin 185 kappaletta. Kysely koski sitä, millaisen kaupunginosan asukkaat haluaisivat Hiukkavaarasta. Kyselyyn vastanneiden keski-ikä oli 47 vuotta. (Oulun kaupunki 2014e.)

Syksyn kyselyn aiheena oli "Vuorovaikutusta vai ei?". Kyselyyn tuli vastauksia noin 100, joista sähköisesti 60 ja loput kirjallisesti. Vastaajia oli kaikenikäisiä, mutta lähes puolet sijoittui ikävälille 25-44v. (Oulun kaupunki 2014e.)

Kyselyjen pohjalta kuntalaiset tahtoisivat Hiukkavaarasta kaupunkimaisen ja tiiviin, mutta silti luonnonläheisen, uuden ja erilaisen asuinalueen. Alueelle ei haluttu suuria marketteja tai lähiökuppiloita. Vastaajien mielestä vuodenajat tulisi ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa, esimerkkinä lumen varastointi. (Oulun kaupunki 2014e.)

4.2.3 Hiljaiset ryhmät ja osallistuminen

Hiljaisilla ryhmillä tarkoitetaan sellaisia ihmisryhmiä, joita on vaikea tavoittaa ja joiden mielipiteet jäävät siksi usein huomioimatta. Hiljaisiin ryhmiin kuuluvat muun muassa lapset, nuoret, ikääntyneet, vammaiset ja maahanmuuttajat. Miten heidät saataisiin tavoitettua parhaiten?

Erilaisten ihmisryhmien tavoittamisen ongelmien lisäksi tulee mieleen toinenkin osallistumiseen todennäköisesti vaikuttava tekijä. Se on tiedon puute. Jos ihmisillä ei ole tarpeeksi tietoa kaavoitusprosessista ja kaupunkisuunnittelusta, heillä on korkeampi kynnyks lähteä osallistumaan ja kertomaan mielipiteitään. Ihmiset ovat myös tottuneet passiivisuuteen vanhan Maankäyttö- ja rakennuslain aikana, eivätkä ole ehkä edes tietoisia lain uudistuksesta. Lapsilla ja nuorilla on varmasti vielä aikuisiakin heikompi käsitys maankäyttöasioista. Pitkällä tähtäimellä ihmisten tietoisuus kaavoituksesta ja kaupunkisuunnittelusta, sekä mahdollisuudesta osallistua niihin lisääntyisi, jos aihetta käsiteltäisiin jo peruskouluopetuksessa opetussuunnitelmaan pohjautuen.

Lapset ovat luonnostaan uteliaita, idearikkaita ja yleensä he ilmaisevat mielipiteensä helposti (Kuvio 14). Myös nuorilla on paljon ideoita, kun niistä ollaan kiinnostuneita ja nuoret kokevat, että heitä todella kuunnellaan. Nuoret osavat myös ajatella jo laajemmin yhteistä hyvää, eivätkä vain omia etujaan. Sekä lapset että nuoret tarvitsevat kuitenkin paljon aikuisen ohjausta toiminnassaan. Aikuisille suunnatut vuorovaikutuskeinot eivät myöskään sovellu suoraan heille käytettäviksi. Lapset ja nuoret voitaisiin ottaa mukaan suunnitteluun esimerkiksi päiväkotien ja koulujen kanssa yhteistyössä tehtävien projektien avulla. Oppilaitoksille kannattaisi tehdä pieni opasvihkonen tai muuta esittelymateriaalia kaavoituksesta ja kaupunkisuunnittelusta, minkä avulla opettajat voisivat ohjata lapsia ideoimaan ja suunnittelemaan esimerkiksi piirtämisen, kirjoittamisen tai vaikka pienoismallien rakentamisen avulla.

Kuvio 14. Miten saada hiljaisten ryhmien, kuten lasten mielipiteet kuuluville?
(© Teemu Karvonen 2014)

Miten saataisiin ikääntyneet mukaan? Onko heidän mielipiteillään edes suurta merkitystä, kun ajatellaan pitkää, jopa vuosikymmeniä kestävästä rakennusprojektista? Mielestäni kyllä. Vaikka sukupolvien tarpeet ja toiveet tulevat varmasti osittain muuttumaankin ajan kuluessa, osa niistä säilyy silti ennallaan. Ihmiset tulevat myös asumaan tulevaisuudessa yhä pidempään omissa kodeissaan erilaisten tukitoimien avulla, joten asuinympäristöllä on suuri merkitys jo arjesta selviytymisen kannalta. Näihin asioihin osaavat kyllä ottaa kantaa tämän päivän ikääntyneetkin. Miten heidät sitten tavoitettaisiin mahdollisimman hyvin? Yhä useampi nykypäivän ikääntyneistä käyttää kyllä tietokoneita, mutta sen käyttö ei ole vielä niin yleistä kuin nuorempien ikäryhmien. Ikääntyneet voitaisiin saada paremmin mukaan esimerkiksi erilaisten yhdistysten ja asumispalveluja tarjoavien laitosten kanssa tehtävällä yhteistyöllä.

Keinot vammaisten saamiseksi mukaan suunnitteluun ovat samoja kuin ikääntyneidenkin kohdalla. Tämän lisäksi myös päiväkodit ja koulut voitaisiin ottaa mukaan yhteistyöhön, vammaisia kun on kaikissa ikäluokissa. Vam-

maisten erityistarpeet liittyvät suurelta osin esteettömään ympäristöön, samoin kuin ikääntyneidenkin. Heillä on silti lisäksi varmasti muunkinlaisia asuinympäristöä koskevia toiveita, joita muiden voi olla vaikea ottaa huomioon.

Myös maahanmuuttajia on kaikissa ikäryhmissä. Heidän kohdallaan suurin ongelma on puuteellinen kielitaito. Kyselyjä ja projekteja ei tietenkään voida toteuttaa kaikkien äidinkielellä, mutta muutamalla vieraalla kielellä suomen lisäksi varmastikin. Näitä voisivat olla englannin lisäksi muutama muu maahanmuuttajien keskuudessa yleinen kieli, kuten venäjä ja arabia. Osallistumiskanavina toimivat aikuisten kohdalla esimerkiksi internet- ja kirjekyselyt, lasten ja nuorten kohdalla päiväkodit ja koulut sekä kaikkien ikäryhmien kohdalla lisäksi erilaiset yhdistykset ja vaikkapa oululainen monikulttuurikeskus Villa Victor.

5 POHDINTA

Kaavoitus ja kaupunkisuunnittelu ovat kokeneet muutoksia viimeisen viiden toista vuoden aikana. Vuonna 2000 voimaan astunut uusi Maankäyttö- ja rakennuslaki asetti suunnittelulle aivan uudenlaisia haasteita painottaessaan voimakkaasti vuorovaikutuksen lisäämistä suunnitteluun osallistuvien ammattilaisten ja käyttäjien välillä.

Oulun Hiukkavaaran suunnittelu- ja rakennusprojektissa on tehty vuorovaikutuksen suhteen enemmän kuin laki edellyttää. Hiukkavaaran kohdalla puhutaan osallistavasta kaupunkisuunnittelusta, jonka ajatuksena on ottaa ihmiset mukaan suunnitteluun jo aivan alkumetreiltä lähtien. Kun suunnittelijat ja käyttäjät käyvät jatkuvaa vuoropuhelua, voidaan ihmisten toiveet ottaa paremmin huomioon koko prosessin ajan. Tämä saattaa lisätä alkuvaiheen työmäärää, mutta pidemmällä aikavälillä vähentää sitä, koska valituksia ja muutosvaatimuksia tulee todennäköisesti aiempaa huomattavasti vähemmän.

Vuorovaikutteisuutta voidaan lisätä aktivoimalla ihmiset mukaan erilaisten osallistumistapojen avulla. Hiukkavaaran tapauksessa on perustettu maallikoista suunnittelua ideoiva Hiukkis-ryhmä sekä toteutettu erilaisia kilpailuja, tapahtumia ja kyselyitä, niin amatööreille kuin ammattilaisillekin. Uskon, että tämän tyyppinen kaupunkisuunnittelu tulee lisääntymään jatkossa. Tällä hetkellä ihmisillä ei ole vielä tarpeeksi tietoa kaavoituksesta ja kaupunkisuunnittelusta, joten he eivät välttämättä edes tiedä, että heillä on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Ihmisten tietoisuutta asioista olisi siis saatava parannettua. Kun näin tapahtuu, tiedon jakamisen ja ihmisten kokemusten kautta, ihmiset oppivat kyllä ottamaan aktiivisemmin kantaa kaupunkisuunnitteluun.

Omat haasteensa tuo myös se, miten saataisiin mahdollisimmat monenlaiset ihmisryhmät mukaan suunnitteluun. Vaikka ihmisiä kuullaankin, jää kuitenkin niin sanottuja hiljaisia ihmisryhmiä, joiden mielipiteillä olisi myös arvoa. Nämä ovat vaikeammin tavoitettavia ryhmiä, kuten lapset, nuoret, ikääntyneet, vammaiset ja maahanmuuttajat. Tätä varten on tarpeen edelleen kehitellä ja testata vuorovaikutustapoja, jotta yhä useamman ääni pääsisi kuuluville.

Opinnäytetyöni tekoaikana Hiukkavaaran suunnittelu- ja rakennusprojekti on vielä alkuvaiheissa. Kokonaisuudessaan Hiukkavaaran alue tulee olemaan valmis vasta parinkymmenen vuoden kuluttua. Hiukkavaara-aiheen tiimoilta saa varmasti tehtyä tulevaisuudessa uusiakin opinnäytetöitä projektin edetessä. Osallistava kaupunkisuunnittelu on mielenkiintoinen ja ajankohtainen aihe ja uskon sen suosion koko ajan lisääntyvän sitä mukaa, kun asiasta saadaan lisää kokemuksia.

LÄHTEET

- Alppi, A. - Bäckman, P. - Rekola, M. 2007. Tampereen kaupunkisuunnittelu ja kestävä kehitys. Kestävän kaupunkisuunnittelun periaatteet. Osoitteessa http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/files/2008/05/ympkas_tampereen_kaupunkisuunnittelu.doc. 18.3.2014.
- Anttonen, S. - Enkovaara, E. - Ilonen, P. - Kahri, E. - Kämäräinen, J. - Viita, P. 2011. Asukasnäkökulma kaupunkiasumiseen. Tampere: Tammerprint Oy.
- Arvola, A. - Lahti, P. - Lampila, P. - Tiilikainen, A. (VTT) Kyrö, R. - Toivonen, S. - Viitanen, K. (Aalto-yliopisto) Keskifrantti, S. (Laurea amk) 2010. Asuinympäristön ominaisuudet ja asukkaan arvot. Kuluttajatutkimusnäkökulman sovellus asuinympäristön koetun laadun tutkimukseen. Osoitteessa http://www.vtt.fi/inf/julkaisut/muut/2010/VOCUP_RAPORTTI_2010.pdf. 25.3.2014.
- Bäcklund, P. - Häkli, J. - Schulman, H. 2002. Osallisuuden jäljillä. Teoksessa Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa. (toim. P. Bäcklund, J. Häkli ja H. Schulman), 10. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Haapala, A. - Honkanen, M. - Rantala, V. 2006. Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Junttila, U-K. 1995. Kaupunkiympäristön suunnittelu. Tampere: Tammerpaino Oy.
- Junttila, U-K. - Lignell, K. - Ilveskorpi, L. - Härö, E. - Tuominen, T. - Kataja, E. - Saaristo-Wahlberg, A. 2002. Hyvä kaupunkiympäristö - Parempi elämä. Tampere: Tammerprint Oy.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki. Osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>. 9.4.2014.
- Ojala, K. 2003. Liikenne yhdyskunnan suunnittelussa. Helsinki: Forssan Kirjapaino Oy.
- Oulun kaupunki 2014a. Hiukkavaara. Osoitteessa <http://www.ouka.fi/oulu/hiukkavaara>. 29.3.2014.
- Oulun kaupunki 2014b. Asemakaavoituksen vuorovaikutussuunnitelma. Pilottikohteena Hiukkavaaran keskus. Osoitteessa http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=26e6511b-9ca6-48c0-9668-fe32523f5c3c&groupId=139863. 2.4.2014.
- Oulun kaupunki 2014c. Kaupunkisuunnittelu. Osoitteessa <http://www.ouka.fi/oulu/kaupunkisuunnittelu/>. 5.4.2014.

- Oulun kaupunki 2014d. Hiukkavaaran suunnitelmat. Osoitteessa <http://www.ouka.fi/oulu/hiukkavaara/suunnitelmia>. 8.4.2014.
- Oulun kaupunki 2014e. Asemakaavoituksen vuorovaikutussuunnitelma. Pilottikohteena Hiukkavaaran keskus. Osoitteessa http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=26e6511b-9ca6-48c0-9668-fe32523f5c3c&groupId=139863. 10.4.2014.
- Sairinen, R. 2008. Ympäristöystävällinen ja sosiaalisesti kestävä kaupunkisuunnittelu - Näkökulmia eheyttävään suunnitteluun. Osoitteessa <http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/RaunoSairinen2008.pdf> Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012-2013. Osoitteessa <http://www.stm.fi/hyvinvointi/ymparistoterveys>. 12.3.2014.
- Syrjänen, O. 2005. Osallistuminen, vuorovaikutus ja muutoksenhaku kaavoituksessa. Helsinki: Tammerpaino Oy.
- Tapaninen, A. - Kauppinen, T. - Kivinen, K. - Kotilainen, H. - Kurenniemi, M. Pajukoski, M. 2002. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Turvallinen kaupunki 2014. Turvallisuus rakennetun ympäristön suunnittelussa. Osoitteessa <http://www.turvallinenkaupunki.fi/>. 17.3.2014
- Yle uutiset. Ympäristön mukailu ja arkkitehtikilpailut synnyttävät kauniita rakennuksia. Osoitteessa http://yle.fi/uutiset/ympariston_mukailu_ja_arkkitehtikilpailut_synnyttavat_kauniita_rakennuksia/6577169. 30.3.2014.
- Yle uutiset. Yleisö äänesti nykyrakentamisen rumaksi - Liikaa laatikoita, harmaata ja betonia. Osoitteessa http://yle.fi/uutiset/yleiso_aanesti_nykyrakentamisen_rumaksi_-_liikaa_laatikoita_harmaata_ja_betonia/6567018. 30.3.2014.
- Ympäristöministeriö 2013a. Kaavoituksen eteneminen. Osoitteessa http://www.ymparisto.fi/fiFI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Kaavoituksen_eteneminen. 15.3.2014.
- Ympäristöministeriö 2013b. Palvelut. Vähittäiskaupan suuryksikköjen sijainnilla on merkitystä. Osoitteessa http://www.ymparisto.fi/fiFI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Yhdyskuntarakenne/Palvelut. 15.3.2014.